

MIGRATSIYANING BOLALAR TA'LIMI VA TARBIYASIGA TA'SIRI.

Ibragimova Shahloxon Oyturaxonovna
FarDU Pedagogika kafedrasi katta o'qituvchisi

Аннотация: В статье рассматривается влияние миграционных процессов на воспитание и обучение детей. Особое внимание уделяется социально-психологическим аспектам адаптации детей мигрантов к новой образовательной среде, а также изменениям в семейных установках и воспитательных стратегиях в условиях миграции. Анализируются трудности, с которыми сталкиваются дети мигрантов в процессе обучения, включая языковой барьер, культурные различия и социальную изоляцию. Предложены рекомендации по формированию инклюзивной образовательной среды и поддержке семей мигрантов с целью обеспечения полноценного развития и успешной социализации детей.

Abstract: This article examines the impact of migration processes on the upbringing and education of children. Special attention is given to the socio-psychological aspects of migrant children's adaptation to a new educational environment, as well as changes in family attitudes and parenting strategies under migration conditions. The study analyzes the challenges faced by migrant children in the learning process, including language barriers, cultural differences, and social isolation. Recommendations are provided for creating an inclusive educational environment and supporting migrant families to ensure the full development and successful socialization of children.

Annotatsiya: Ushbu maqolada migratsiya jarayonlarining bolalarni tarbiyalash va o'qitishga ta'siri o'rganiladi. Migrant bolalarning yangi ta'lim muhitiga moslashuvi bilan bog'liq ijtimoiy-psixologik jihatlariga, shuningdek, migratsiya sharoitida oilaviy qarashlar va tarbiya strategiyalaridagi o'zgarishlarga alohida e'tibor qaratiladi. Migrant bolalarning ta'lim olish jarayonida duch keladigan muammolari – til to'sig'i, madaniy tafovutlar va ijtimoiy ajralganlik holatlari tahlil qilinadi. Bolalarning to'liq rivojlanishi va muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvini ta'minlash maqsadida inklyuziv ta'lim muhitini shakllantirish hamda migrant oilalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kirish

So'nggi yillarda globallashuv, iqtisodiy tengsizlik, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishi kabi omillar ta'sirida xalqaro va ichki migratsiya ko'lami sezilarli darajada ortdi. Migratsiya nafaqat kattalar hayot tarziga, balki bolalar taqdiri va kelajagiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ota-onalar ish izlab boshqa hududga yoki davlatga ko'chib o'tganda, ularning farzandlari yangi ijtimoiy va madaniy muhitga moslashishga majbur bo'ladi. Bu esa ularning tarbiyasi, psixologik holati va ta'lim jarayonida qator qiyinchiliklarga olib keladi.

Bolalar ko'pincha yangi tilda o'qishlariga to'g'ri keladi, bu esa o'qituvchini tushunmaslik, bilimni yetarlicha o'zlashtira olmaslik, o'zini xorijiy his qilish kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Shuningdek, madaniyatlararo tafovut, diskriminatsiya

holatlari, ijtimoiy izolyatsiya bolalarda stress, xavotir va o'ziga bo'lgan ishonchni yo'qotishga olib keladi. Ota-onalarning vaqt va e'tibor yetishmovchiligi, turmush sharoitining o'zgarishi esa tarbiyaviy jarayonni izdan chiqarishi mumkin.

Ushbu maqolada migratsiyaning bolalar tarbiyasi va ta'limiga ko'rsatadigan ijobiy va salbiy ta'sirlari tahlil qilinadi, mavjud muammolar yechimi bo'yicha tavsiyalar beriladi hamda ta'lim muassasalari va jamiyat oldidagi vazifalar ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili va usullari

Migratsiya oilaviy tuzilma va ichki munosabatlarga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ko'p hollarda ota yoki ona (ba'zida har ikkisi) ish izlab boshqa hudud yoki davlatga ketadi va bolalar qarindoshlar, buvi-buvaning qo'lida qoladi. Bu holat bolaning hissiy holatiga, ijtimoiy moslashuviga va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bola uchun ota-onaning bevosita ishtiroki, mehr-muhabbati va nazorati muhim tarbiyaviy omil hisoblanadi. Uning yo'qligi esa bola ruhiyatida bo'shliq, e'tiborsizlik, yolg'izlik tuyg'ularini paydo qiladi.

Bundan tashqari, migrant ota-onalar yangi muhitda ko'proq ishlashga majbur bo'lib, farzandlariga yetarli darajada vaqt ajratolmaydilar. Tarbiyaviy nazorat zaiflashadi, ota-onalar va bolalar o'rtasidagi hissiy aloqa sustlashadi. Bu holat bolalarning ijtimoiy xatti-harakatida o'z aksini topadi — mas'uliyatdan qochish, darslarga befarqlik, tengdoshlar bilan muammolar, hattoki deviant xatti-harakatlar paydo bo'lishi mumkin.

Migratsiya sababli yuzaga keladigan oilaviy ajrimlar yoki uzoq vaqtlik ajralishlar bolada ruhiy beqarorlik, ishonchsizlik, g'azab va depressiya kabi salbiy holatlarni kuchaytiradi. Shu sababli, migratsiya jarayonida bolalarning tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Migratsiya bolalarning ta'lim olish jarayoniga ham bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Birinchi navbatda, migrant bolalar yangi maktabga, yangi sinfdoshlar va o'qituvchilarga moslashishga majbur bo'ladilar. Yangi muhitga ko'nikish jarayoni esa ko'p hollarda og'ir kechadi, ayniqsa bola boshqa hudud yoki xorijiy mamlakatga ko'chib o'tganda. Bu holatda til to'sig'i, madaniy tafovutlar, turmush tarzidagi farqlar bola uchun psixologik stress manbai bo'ladi.

Yangi ta'lim tizimiga o'rganish jarayonida migrant bolalar o'z bilimlarini to'liq namoyon eta olmaydilar, bu esa o'z-o'ziga ishonchning pasayishiga, o'qishga qiziqishning yo'qolishiga va bilim darajasining pasayishiga olib keladi. Ba'zan ular sinfdoshlarining e'tiborsizligi yoki kamsituvchi munosabatiga duch keladilar, bu esa ularning ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilar esa ko'p hollarda bunday bolalarning maxsus ehtiyojlarini inobatga olishga tayyor emaslar, chunki ularning til, madaniyat va psixologik xususiyatlari farq qiladi. Ta'lim jarayonida migrant bolalarga individual yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash va inklyuziv muhit muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, ayrim migrant oilalar bolalarining ta'lim olishini ikkinchi darajali deb hisoblaydilar, chunki ularning asosiy e'tibori daromad topishga qaratilgan. Bu esa bolalarning erta mehnatga jalb qilinishi, maktabdan chiqib ketishi yoki vaqtincha to'xtatib

Date: 11th June-2025

turish holatlariga sabab bo'ladi. Natijada, bola to'laonli ta'lim olish imkoniyatidan mahrum bo'ladi.

Ushbu mavzu yuzasidan ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishda turli manbalar – ilmiy maqolalar, monografiyalar, statistik ma'lumotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va amaliy tadqiqotlar tahlil qilindi. Migratsiyaning bolalar tarbiyasi va ta'limiga ta'siri masalasi ko'plab sohalar — pedagogika, sotsiologiya, psixologiya va huquqiy tadqiqotlar kesishmasida o'rganilmoqda.

Tahlil qilingan adabiyotlar orasida BMTning Bolalar jamg'armasi (UNICEF), Xalqaro migratsiya tashkiloti (IOM), hamda UNESCO tomonidan e'lon qilingan hisobotlar asosiy manba bo'lib xizmat qildi. Shu bilan birga, O'zbekiston va boshqa mamlakatlardagi migrant oilalarning farzandlari bilan bog'liq muammolarni yorituvchi mahalliy va xorijiy tadqiqotlar ham tahlil qilindi.

Tadqiqot metodlari sifatida adabiy manbalarni tematik tahlil qilish, statistik ma'lumotlarni solishtirish, shuningdek, sifatli tahlil (kontekstual tahlil) usullari qo'llanildi. Shuningdek, ilgari o'tkazilgan empirik tadqiqotlar natijalari o'rganilib, ularning asosiy xulosalari ushbu maqola doirasida tahlilga tortildi.

Ushbu yondashuv migratsiya jarayonining bolalarning tarbiyasi va ta'limiga ko'rsatadigan murakkab va ko'p qatlamli ta'sirini chuqurroq anglash imkonini berdi.

Natija va muhokama

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, migratsiya bolalar tarbiyasi va ta'limiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Migratsiya sharoitida yashayotgan bolalar ko'plab psixologik, ijtimoiy va ta'limiy muammolarga duch kelmoqda. Ularning ota-onalari ko'pincha ish bilan band bo'lishlari yoki umuman boshqa davlatda bo'lishlari sababli, bolalarning hissiy holati, ijtimoiy moslashuvi va nazorat ostida tarbiyalanish jarayoni izdan chiqadi.

Ta'lim sohasida esa migrant bolalar til muammosi, yangi muhitga moslashishdagi qiyinchiliklar, o'qituvchilarning yetarlicha tayyor emasligi, diskriminatsiya holatlari kabi omillar tufayli bilim olishda orqada qolishlari mumkin. Bu esa ularning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi, ijtimoiy ajralishni kuchaytiradi va jamiyatdan uzoqlashish xavfini tug'diradi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, migrant bolalarning to'laonli rivojlanishi uchun ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi inklyuziv muhitni shakllantirish muhim. Ta'lim muassasalari, mahalliy hokimiyatlar va nodavlat tashkilotlar birgalikda migrant oilalarga psixologik, ijtimoiy va pedagogik yordam ko'rsatish tizimini ishlab chiqishlari zarur.

Yuqoridagi tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, migratsiya jarayoni bolalar tarbiyasi va ta'limiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Migratsiya tufayli ota-onalarning uzoqda bo'lishi, oilaviy aloqalarning susayishi va ijtimoiy nazoratning kamayishi natijasida bolalar tarbiyasida bo'shliqlar paydo bo'lmoqda. Bu holat bolalarda hissiy beqarorlik, yolg'izlik, agressivlik yoki befarqlik kabi salbiy holatlarning yuzaga kelishiga olib keladi.

Ta'lim sohasida esa migrant bolalar ko'pincha yangi til va madaniy muhitga moslasha olmay, bilim olishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning ko'pchiligi yangi

Date: 11th June-2025

maktab muhitida o'zini chetda his qiladi, bu esa ta'lim jarayonida passivlik, ishtirokning susayishi va o'zlashtirish darajasining pasayishiga olib keladi. Shuningdek, o'qituvchilarning migrant bolalarning ehtiyojlarini yetarlicha tushunmasligi yoki unga mos metodika qo'llay olmasligi ham ta'lim sifatiga salbiy ta'sir qiladi.

Muhokama natijalariga ko'ra, bu muammolarni bartaraf etish uchun davlat darajasida aniq strategiyalar ishlab chiqilishi, ta'lim muassasalarida inklyuziv muhit yaratilishi va migrant oilalar bilan samarali ishlovchi mexanizmlar yo'lga qo'yilishi lozim. Ayniqsa, psixologik yordam, tilga oid qo'shimcha mashg'ulotlar, ota-onalar bilan tizimli muloqot hamda ijtimoiy moslashuv dasturlarini yo'lga qo'yish dolzarb hisoblanadi.

Xulosa

Migratsiya bolalar tarbiyasi va ta'limiga murakkab va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalarning migratsiyasi natijasida bolalarning emotsional, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishida muayyan muammolar yuzaga keladi. Yangi ta'lim muhitiga moslashishda duch kelinadigan to'siqlar, madaniy tafovutlar, til muammolari va ijtimoiy ajralganlik bolalarning bilim olishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish – migrant bolalar uchun moslashtirilgan dasturlar, til bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar va psixologik yordam xizmatlarini yo'lga qo'yish zarur.
2. Ota-onalar bilan tizimli hamkorlik – ota-onalarga farzand tarbiyasi va ta'limini nazorat qilishda mas'uliyatni oshirishga qaratilgan maslahat va treninglar tashkil etish.
3. Maktab va jamiyat o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish – mahalliy jamoalarda migrant bolalarni qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy loyihalar, tadbirlar va integratsiya dasturlarini joriy qilish.
4. Tadqiqotlar va monitoring tizimi – migratsiyaning ta'limga ta'sirini muntazam o'rganish va asoslangan qarorlar qabul qilish uchun statistik va empirik ma'lumotlarni to'plash tizimini yaratish.

Xulosa qilib aytganda, migratsiya jarayonida bolalarning ijtimoiy va ta'limiy muammolarini bartaraf etish uchun kompleks yondashuv, davlat siyosati, jamoatchilik faolligi va ilmiy yondashuvlar uyg'unligi zarurdir.

